

L'EVOLUCIÓ DELS USOS LINGÜÍSTICS DINS L'AULA DES DE SISÈ DE PRIMÀRIA FINS A QUART D'ESO

Vanessa Bretxa*

F. Xavier Vila**

Resum

El model de conjunció en català vigent a Catalunya es caracteritza pel fet que el català és la llengua vehicular *normal* de l'escola. Tot i la insistència amb què la majoria d'actors han tendit a considerar aquest model com una forma d'ensenyament monolingüe, el fet és que nombroses informacions indiquen que, en la pràctica, en el model de conjunció el castellà s'usa molt més àmpliament del que s'ha admès fins ara. Aquest article parteix de la base que les pràctiques lingüístiques dins de l'aula són complexes per tal com s'hi combinen diversos tipus de relacions i de situacions, i té per objectiu analitzar els usos lingüístics entre el professorat i l'alumnat a les aules de Catalunya des d'una perspectiva longitudinal, és a dir, seguint l'evolució d'una mostra d'alumnes des del final de la primària fins al final de la secundària obligatòria.

Paraules clau: sociolingüística educativa; adolescència; estudi diacrònic; demolingüística; usos lingüístics; conjunció lingüística.

THE DEVELOPMENT OF PATTERNS OF LANGUAGE USE IN THE CLASSROOM FROM SIXTH GRADE TO THE FOURTH YEAR OF THE MANDATORY SECONDARY EDUCATION PROGRAM

Abstract

The educational language model currently in effect in Catalonia is characterized by the fact that Catalan is the normal vehicular language of schools. Despite the insistence with which a majority of players have tended to view this model as a form of monolingual education, the fact is that numerous data indicate that in practice, in this language model, Spanish is used much more widely than has been admitted heretofore. This article starts from the premise that language practices in a classroom are complex because the classroom situation combines various types of relations and situations; its objective is to analyze the language habits among teachers and students in the classrooms of Catalonia from a longitudinal perspective, i.e., following the development of a sample of students from the end of primary school through the end of the mandatory secondary education period.

Key words: the Catalan language, the Spanish language, educational sociolinguistics, adolescence, diachronic study, Catalonia.

---

* Vanessa Bretxa, professora associada al Departament de Lingüística General i investigadora del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC) de la Universitat de Barcelona, Gran Via de les Corts Catalanes, 585, 08007 Barcelona, vanessa.bretxa@ub.edu

** F. Xavier Vila, professor titular i director del CUSC de la Universitat de Barcelona, Gran Via de les Corts Catalanes, 585, 08007 Barcelona, fxvila@ub.edu

Article rebut el 10.10.2014. Avaluació cega: 22.10.2014. Data d'acceptació de la versió final: 19.11.2014

Citació recomanada: BRETXA, Vanessa; VILA, F. Xavier. «L'evolució dels usos lingüístics dins l'aula des de sisè de primària fins a quart d'ESO», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 62, 2014, p. 106-123. DOI: [10.2436/20.8030.02.81](https://doi.org/10.2436/20.8030.02.81)

Sumari

1 Introducció

2 El model escolar a Catalunya: una escola monolingüe?

2.1 Les polítiques lingüístiques educatives a Catalunya

2.2 El model lingüístic escolar de Catalunya

2.3 Els usos lingüístics en el model de conjunció

3 Objectius i metodologia

3.1 Objecte d'aquest estudi

3.2 Població objecte d'estudi

3.3 La recollida de dades i els informants

3.4 Instrument de recollida de dades

4 Els resultats

4.1 Descripció de la població

4.2 Quins són els usos lingüístics dins les aules? Com evolucionen amb el temps?

4.3 Les llengües dins l'aula segons la llengua inicial

4.4 Les llengües dins l'aula segons l'àmbit territorial

5 Conclusions

Agraïments

Bibliografia

1 Introducció

D'ençà de la introducció de l'ensenyament obligatori i universal, especialment al llarg del segle XIX, l'escola ha anat adquirint un paper central en les polítiques lingüístiques d'arreu del món, i Catalunya no n'és pas una excepció. L'any 1978 s'introdueix a Catalunya l'ensenyament obligatori del català a l'escola. Trenta-sis anys després, el balanç de la política lingüística escolar té encara nombrosos punts per aclarir: d'una banda, és cert que s'ha generalitzat el model de conjunció en català, que fa del català la llengua vehicular del sistema educatiu; de l'altra, les poques dades disponibles ens indiquen que dins les aules de Catalunya —i no només als patis— l'alternança de les dues llengües hi és més present del que el model teòric faria esperar.

L'objectiu d'aquest estudi és analitzar els usos lingüístics dels adolescents catalans a l'aula partint d'una mostra de centres de primària i secundària de Catalunya per tal de donar resposta a les preguntes següents: quines són les llengües usades en les relacions entre alumnes i professors dins les aules? Fins a quin punt els usos dels uns i dels altres divergeixen? Hi ha diferències en els usos lingüístics entre alumnes i professors dins les aules segons la llengua inicial dels alumnes? I segons la ubicació territorial? Com evolucionen els usos entre professors i alumnes dins les aules des del final de primària fins al final de secundària?

Per tal de respondre aquestes preguntes, s'han usat algunes de les dades recollides en els projectes RESOL i RESOLSEC de la Universitat de Barcelona.¹ Aquests dos projectes pretenen avaluar en termes longitudinals els canvis en els usos, els coneixements, les opinions, les actituds, etc., lingüístics d'una mostra d'escolars de Catalunya i alguns altres territoris de llengua catalana, en el trànsit des del final de l'educació primària fins al final de l'educació secundària obligatòria. El present estudi, però, només utilitza les dades de Catalunya corresponents a tres cursos, concretament sisè de primària, primer d'ESO i quart d'ESO, i fa referència a dades sobre usos lingüístics dins les aules.

L'article està estructurat en quatre seccions. En el primer apartat es fa una presentació del model escolar i les polítiques lingüístiques educatives a Catalunya, i es duu a terme un repàs de les dades disponibles fins al moment sobre els usos lingüístics en el model de educatiu. A continuació es presenta la metodologia utilitzada en l'estudi i s'especifiquen la població objecte d'estudi, les característiques de la recollida de dades i la tipologia dels informants. En el tercer apartat s'analitzen els resultats obtinguts: primer es fa una descripció sociolingüística i sociodemogràfica de la població estudiantil, a continuació es presenten els resultats dels usos lingüístics dins les aules, i tot seguit es mostra com evolucionen amb el temps, tenint presents la llengua inicial i l'àmbit territorial on s'ubiquen les escoles. Finalment, en l'apartat de conclusions es fa un repàs dels principals resultats i aportacions de l'estudi per respondre les preguntes de partida.

2 El model escolar a Catalunya: una escola monolingüe?

2.1 Les polítiques lingüístiques educatives a Catalunya

Des d'un punt de vista històric, i a grans trets, podem distingir dues grans fases en la política lingüística educativa a Catalunya. D'una banda, d'ençà de 1714 i fins a la fi del franquisme —amb breus parèntesis, especialment durant la Segona República—, l'escola funcionà com una eina de difusió del coneixement i l'ús de la llengua castellana amb l'objectiu de crear una nació espanyola unificada (Pueyo 1996; Marquès 2013). D'altra banda, a partir de la represa de l'autogovern, la política lingüística educativa va començar a canviar d'orientació i va anar atribuint cada vegada més protagonisme al català, tot seguint diverses fases successives (Vila 2000).

Dins aquesta segona gran fase de la política lingüística a Catalunya, s'hi poden diferenciar quatre períodes. En primer lloc, des del 1978 fins al 1983 es viu un període d'extensió de l'ensenyament de la llengua catalana durant el qual s'implanten tres hores setmanals obligatòries de llengua catalana mentre van sorgint

---

¹ Els projectes concrets que han donat lloc a aquest estudi són: «Resocialització i llengües: els efectes lingüístics del pas de l'educació primària a secundària en contextos plurilingües (2006-2009) RESOL» (HUM2006-05860) i «Resocialització lingüística en l'educació secundària (2010-2012) RESOLSEC» (FFI2009-09968). Els projectes també han rebut el suport del Grup consolidat de recerca Variació en el Llenguatge, de l'AGAUR (2009 SGR 521), i han gaudit del suport logístic del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya a l'hora de realitzar el treball de camp. En aquest article usarem l'acrònim RESOL per englobar-los a tots dos. Per a més informació: <http://www.ub.edu/cusc/sleducativa>.

experiències d'ús del català com a llengua vehicular. Del 1983 al 1993-94, gràcies a l'impuls de la Llei de normalització lingüística, es passa per una fase de generalització de l'ús del català com a llengua vehicular almenys en algunes assignatures. És en aquest moment que es defineix el model de conjunció en català, que inclou, per exemple, escoles d'immersió en català per a centres amb majoria d'alumnes no-catalanoparlants.

El segon període se situa entre 1993 i principis del segle XXI, sobretot després de la Sentència del Tribunal Constitucional espanyol de 1994, que reconeix el dret a fer del català el «centre de gravetat del sistema educatiu», es generalitza el model de conjunció en català i el català esdevé la llengua vehicular principal de la gran majoria dels centres del país. Els objectius d'aquest model poden sintetitzar-se en la voluntat d'assolir uns graus elevats de competència oral i escrita tant en català com en castellà en el marc d'una escola integrada que cerca evitar la segregació de l'alumnat —i de la societat en general— per raons lingüístiques i que fa del català la llengua vehicular i d'aprenentatge prevalent (LPL 1998).

El tercer període comença a partir de l'arribada de la nova immigració de començaments dels 2000, i especialment pel canvi de majories parlamentàries a partir del 2003, que van fer replantejar la política lingüística escolar per tal de prestar una atenció especial a l'alumnat nouvingut (Consell Assessor del Sistema Educatiu 2006, Purtí 2006, Vila i Mendiburu, 2012). És en aquest moment que es replantegen diversos aspectes del model de conjunció per integrar-hi, per exemple, la nova immersió lingüística, les aules d'acollida, els plans d'entorn, etc. Els canvis, però, no modifiquen els trets centrals del model de conjunció, que es veuen plasmats en la Llei d'educació de Catalunya del 2010 (LEC 2009), aprovada per ampli consens al Parlament de Catalunya però impugnada al Tribunal Constitucional pel Govern del PP.

Finalment, s'arriba al quart període, pels volts de 2010, on es combinen dos factors de notable incidència en la política lingüística escolar del país: d'una banda, l'esclat de la bombolla immobiliària i la crisi redueixen substancialment tant la immigració com els recursos disponibles per tractar-la, i incrementen la demanda social d'aprenentatge de l'anglès; d'altra banda, la sentència del Tribunal Constitucional del 2010 contra l'Estatut d'autonomia de Catalunya i l'accés al poder d'Espanya del Partit Popular inauguren una nova etapa de conflictes legals i jurídics no sols a Catalunya, sinó arreu dels territoris de llengua catalana (Vila 2014).

2.2 El model lingüístic escolar de Catalunya

Els objectius del model de conjunció en català són tres: en primer lloc, assolir uns graus elevats de competència oral i escrita tant en català com en castellà partint d'un context social o històric en què el català ha estat minoritzat políticament i socialment; en segon lloc, evitar la segregació de l'alumnat —i de la societat en general— en dues comunitats lingüístiques intercomunicades, i, finalment, promoure l'ús del català (Vila i Vial 2006). Aquests objectius es concreten en un model escolar en què l'alumnat no és separat en línies segons la llengua familiar —per això se'n diu *de conjunció*—, i en què la llengua de docència o vehicular habitual és el català, tal com ho expressen els articles 10 i 11 de la Llei d'educació de Catalunya (LEC 2009, 36-38).

2.3 Els usos lingüístics en el model de conjunció

A l'hora d'analitzar la realitat del model lingüístic escolar a Catalunya, ben aviat es detecta que hi ha una distància considerable entre els discursos polítics i de l'activisme, per una banda, i la realitat escolar sobre el terreny, de l'altra. En el terreny dels discursos és perceptible la insistència amb què la majoria d'actors —tant partidaris com detractors— han tendit a considerar el model de conjunció com una forma d'ensenyament monolingüe en què l'única llengua d'ensenyament és el català. Aquesta és, per exemple, la posició de qui fou durant molts anys el director del Servei d'Ensenyament del Català:

«En conseqüència, el concepte d'escola catalana que pretenem significar és el definit com aquell que, fruit de la voluntat col·lectiva del poble, **es realitza en llengua catalana** i es basa en els continguts pedagògics propis [...]» (Arenas 2008: 95) (Les negretes són nostres.)

És a partir de plantejaments com aquest que s'entén bona part de la mobilització catalanista escolar, com ara la campanya «Una escola, un país, una llengua». La descripció de l'escola com a realitat monolingüe és encara més recurrent en el món de l'activisme espanyolista:

«¿En qué consiste ese modelo [lingüístico escolar de Catalunya]? Consiste en que la única lengua vehicular en las escuelas de Cataluña es el catalán. [...] El catalán, como lengua vehicular única en el sistema escolar catalán, es la lengua en que se desarrolla toda la actividad académica y en todo el sistema educativo, desde preescolar hasta bachillerato. El español es enseñado como asignatura, teniendo una carga horaria de dos a tres horas semanales.» (Vilarrubias 2013: 12)

O, tal com ho expressa una de les associacions deganes de l'espanyolisme lingüístic:

«Estamos en contra **del modelo monolingüe** y discriminador de la inmersión lingüística y a favor de un modelo bilingüe, respetuoso con nuestra realidad social bilingüe.» (Convivencia Cívica Catalana 2004)

La coincidència entre sectors oposats en aquest lloc comú discursiu —aquest *tòpic*, per dir-ho en terminologia retòrica— s'explica molt probablement pel fet que el discurs de l'escola monolingüe en el fons s'adiu no sols amb els objectius, sinó fins i tot amb les necessitats de tots dos sectors, tot i que per raons diferents. D'una banda, als sectors catalanistes —sobretot governamentals— el fet de presentar l'escola de Catalunya com una institució totalment catalanitzada els ha servit tot sovint per demostrar els èxits de l'Administració en el camp de la normalització lingüística. A l'altra banda, la descripció de l'escola catalana com una institució *asfixiantment* monolingüe ha esdevingut un dels tòpics discursius de l'argumentari nacionalista hispanocastellà, fins al punt que, tal com mostra la citació de Convivencia Cívica Catalana, constitueix la clau de volta del discurs sobre la presumpta opressió dels hispanòfons a Catalunya.

La descripció de l'escola catalana com a realitat unilingüe, habitual en els debats polítics i mediàtics, no es retroba en els sectors socials i professionals que tenen un contacte més proper amb l'escola. Ben al contrari, tant educadors com pares i investigadors tendeixen a assenyalar que les pràctiques lingüístiques en entorns escolars disten molt d'aquest monolingüisme, com a mínim des de dos punts de vista:

a) Els usos entre l'alumnat: diversos estudis han mostrat al llarg dels darrers anys que, encara que el català pugui ser majoritari com a llengua docent, una part substancial, fins i tot majoritària, de les interaccions entre alumnes continua realitzant-se en castellà (Vila 1996; Unamuno 1999; Galindo 2005; De Rosselló 2010). De fet, la constatació que el castellà continua tenint un pes molt important en les relacions interpersonals a les escoles catalanes va acabar traduint-se en la fórmula, enginyosa però equívoca, «Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati». Convé fer notar que aquesta frase conté com a mínim dues imprecisions: d'una banda, és empíricament demostrable que, encara que no s'hagi aconseguit incorporar a l'ús espontani del català en molts dels fills i néts de les immigracions del segle XX, la llengua continua viva als patis i en les interaccions entre catalanoparlants (Bretxa 2014; Vila 2004); d'altra banda, la fórmula esmentada reforça el mite que 'l'escola' com a institució docent funciona enterament en català, la qual cosa, com veurem tot seguit, tampoc no és exacta.

b) Els usos docents: encara que siguin pocs i parcials, diversos estudis assenyalen que, tot i que el català hagi esdevingut la primera llengua vehicular del país, el castellà continua tenint un paper no negligible com a instrument de docència (veg. taula 1):

Taula 1. Llengua de docència segons diferents estudis

Llengua docència	«Escola i ús»1996-98 (Vila i Vial 2000)	Dept. Educació 2004- 2005 (Vila 2009)		(CSASE 2008)	(CSASE 2013)
	6è de primària	Primària	Secundària	4t ESO	4t ESO
Català	64	80-90	60-70	63,6	61,1
Català i castellà	30	10-20	30-40	36,4	38,9
Total	100	100	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir de diversos estudis.

En altres paraules, per més que el debat polític s'aferra al mite de l'unilingüisme, les dades indiquen que a les aules catalanes l'ús de les dues llengües és força més ampli del que *a priori* s'ha volgut fer creure. Val

a dir que això, tenint en compte la composició demolingüística del país, no té res de sorprenent. De fet, cal reconèixer que l'estudi de les pràctiques lingüístiques dins de l'aula és complex, perquè en aquests espais es combinen diversos tipus de relacions i de situacions, que van des de la classe magistral fins al treball en petit grup, les exposicions davant els companys, els usos orals enfront dels escrits, etc. No és infreqüent, per exemple, que un mateix docent passi del català al castellà enmig d'una classe —o a l'inrevés— per adreçar-se a un alumne concret. D'altra banda, l'ús de materials reals —per exemple, documentació escrita o recursos audiovisuals— fa encara més habitual la presència de diverses llengües en l'activitat docent quotidiana. En aquest sentit, el model lingüístic escolar vigent a Catalunya és profundament *heteroglòssic* (Garcia 2008: 128), en el sentit que, partint de la diversitat preexistent, reïx a desenvolupar les habilitats lingüístiques del conjunt dels infants en les dues llengües oficials del país sense crear compartiments estancs i prioritzant en cada moment allò que convé per a l'aprenentatge, no pas en funció de quotes preestablertes.

3 Objectius i metodologia

3.1 Objecte d'aquest estudi

L'objectiu d'aquest treball és analitzar les pràctiques lingüístiques dins l'aula d'una mostra d'alumnes de sisè d'ensenyament primari de Catalunya de diverses localitats i seguir-ne l'evolució al llarg de secundària. L'objecte d'estudi d'aquest treball són tant la llengua en què l'alumnat s'adreça als professors com la llengua que el professorat empra en adreçar-se a cadascun dels alumnes. L'estudi es basa en l'anàlisi de les dades provinents dels qüestionaris dels projectes RESOL i RESOLSEC.

3.2 Població objecte d'estudi

El disseny de RESOL i RESOLSEC es fonamenta en el seguiment de la població escolar d'una cohort determinada d'un conjunt de municipis de Catalunya al llarg de diversos cursos escolars, per tal de comprovar com evolucionen els mateixos individus i evitar els biaixos que es produeixen en comparar cohorts diferents i deduir-ne canvis en els comportaments. Després d'un procés de selecció en funció de diversos criteris —configuració sociolingüística, ubicació, tipus d'hàbitat, etc.—, es van seleccionar una sèrie de municipis que en certa mesura reproduïssin la diversitat sociolingüística de Catalunya. Concretament, es van seleccionar tres municipis de l'Àmbit Metropolità de Barcelona² (en endavant, AMB) —Mataró, Sant Joan Despí i Sant Just Desvern— on la presència del català com a llengua inicial i el seu coneixement són en termes generals més baixos que a la mitjana de Catalunya, i dos municipis de fora de l'AMB —Manlleu i Balaguer— on el percentatge de població que té el català com a primera llengua i el seu coneixement són més elevats. (Per a més informació sobre el projecte, veg. Bretxa i Vila 2012)

Taula 2. Municipis seleccionats per RESOL

Àmbit	Llengua inicial Català (2013)	Saber parlar català (2011)	Municipi	Població (2013)
Àmbit Metropolità de Barcelona	23,3%	80,6%	Sant Just Desvern	16.800 h.
		69,7%	Mataró	124.000 h.
		66,8%	Sant Joan Despí	32.800 h.
Comarques centrals	83%	80%	Manlleu	20.400 h.
Àmbit de ponent	53%	76%	Balaguer	16.600 h.

² L'AMB és un els set àmbits funcionals territorials definits en el Pla territorial general de Catalunya. En el moment de planificar aquest estudi, comprenia les comarques de l'Alt Penedès, el Baix Llobregat, el Barcelonès, el Garraf, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental. Cal no confondre l'AMB, que engloba les comarques del Baix Llobregat, el Barcelonès, el Garraf, l'Alt Penedès, el Maresme, el Vallès Occidental i el Vallès Oriental, amb l'àrea metropolitana de Barcelona, que només comprèn Barcelona i 35 municipis del seu voltant. Veg. <http://www20.gencat.cat/portal/site/territori/menuitem.2a0ef7c1d39370645f13ae92b0c0e1a0/?vgnextoid=3440a9c1aa9b7210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD>.

Font: les dades sobre llengua inicial són de l'EULP 2013, les dades sobre coneixement (saber parlar català) són del Cens 2011, i les dades sobre població són del Padró continu del 2013.

Tot i que en termes de sexe o bé llengua familiar (CSASE 2008) la mostra de RESOL té notables semblances amb la població de Catalunya de la seva mateixa edat, cal tenir present que la mostra també inclou un cert nombre de biaixos, com ara la sobrerepresentació de l'escola privada per damunt de la pública. Tot plegat fa que els resultats d'aquest estudi permetin copsar la complexitat dels comportaments sociolingüístics del país, però que no es puguin projectar automàticament a la totalitat de Catalunya.

3.3 La recollida de dades i els informants

Un cop es van haver seleccionat els municipis que havien de formar part de l'estudi, i gràcies al suport del Departament d'Educació,³ es va dur a terme la primera onada del treball de camp, que s'ocupava de 6è de primària. Aquesta primera onada es va repartir en dos anys segons els municipis i la disponibilitat dels investigadors que efectuaven la recerca. Així doncs, durant l'any 2007 es va fer la recollida de dades a Mataró i Balaguer, i durant l'any 2008, a Sant Just Desvern, Sant Joan Despí i Manlleu. La segona fase de l'estudi —1r ESO— es va realitzar un any més tard, sempre mantenint l'any de diferència entre els municipis. Finalment, la tercera onada, que recull les dades de 4t d'ESO, es va realitzar durant els anys 2011 i 2012.

El nombre d'alumnes de 6è de primària enquestats va pujar a 1.817 (veg. taula 3). Tanmateix, com sol passar en tots els estudis longitudinals, no tots aquests alumnes van poder ser enquestats novament a 1r d'ESO i a 4t d'ESO. Ja sigui per canvi de localitat de residència o emigració, per repetició de curs, per motius biològics —malaltia, decés, etc.— o per dificultats d'identificació, només van poder-se *enllaçar* els qüestionaris d'un 63% dels informants de la mostra inicial, una xifra més que satisfactòria en treballs d'aquesta natura (Alvira 2004).

Taula 3. Població objecte d'estudi: escolars de cada localitat

Territoris	Municipis	6è de primària	Onades treball de camp	Enllaçats 6è + 1r + 4t ESO	Percentatge enllaçats sobre total inicial
Àmbit Metropolità de Barcelona	Mataró	1.017	2007-2008-2011	629	61,8
	Sant Joan Despí	248	2008-2009-2012	126	50,8
	Sant Just Desvern	159	2008-2009-2012	92	57,9
Fora de l'Àmbit Metropolità de Barcelona	Manlleu	192	2008-2009-2012	105	54,7
	Balaguer	201	2007-2008-2011	98	48,8
Total		1.817		1.050	63,0

3.4 Instrument de recollida de dades

La recollida de dades demoscòpiques de RESOL es va realitzar a través d'un qüestionari sociolingüístic distribuït a tot l'alumnat de les ciutats i dels cursos seleccionats que aplega informació sobre usos, opinions, actituds, etc. Tanmateix, en aquest treball només abordarem les dades específiques corresponents a l'apartat dedicat a les llengües a l'aula.

Les dues preguntes que s'ocupen d'aquest tema i que són objecte d'anàlisi en aquest treball (veg. taula 4) van formular-se partint de la doble constatació que, a Catalunya, els factors individuals són fonamentals a l'hora d'establir les tries de llengua, i que la docència en les aules contemporànies ha anat adoptant un caràcter menys magistral i més participatiu que fa que l'alumnat interactuï molt més sovint amb el professor del que era comú en les classes magistrals de dècades passades. D'aquesta manera, les preguntes formulades

³ El Departament d'Ensenyament va canviar de nom durant els anys de governació del tripartit (2006-2010), i va passar a denominar-se Departament d'Educació.

no inquireixen sobre què es fa «a classe» en abstracte, sinó que demanen què fan els informants en les interaccions concretes de cadascun d'ells amb els seus professors, i què fan els professors no pas en adreçar-se al conjunt, sinó concretament amb ells. Sens dubte, aquestes preguntes no recullen tota la riquesa de possibilitats de tries lingüístiques dins d'una aula —una empresa només possible amb estudis etnogràfics—, però tenen l'avantatge de permetre veure una dimensió, la dels usos lingüístics docent-discent individuals, que sovint queda amagada quan les preguntes són menys precises.

Taula 4 Conceptes analitzats

Variable	Pregunta del qüestionari	Font de la pregunta
Llengua que el professor parla amb l'alumne	A classe, sense comptar les classes de català, castellà i idiomes, els professors en general en quina llengua et parlen? 1. Només o sobretot en català 2. Igual en català que en castellà 3. Només o sobretot en castellà	(CSASE 2008)
Llengua que l'alumne parla amb el professor	A classe, sense comptar les classes de català, castellà i idiomes, tu en general en quina llengua parles amb els professors? 1. Només o sobretot en català 2. Igual en català que en castellà 3. Només o sobretot en castellà	(CSASE 2008)

4 Els resultats

4.1 Descripció de la població

La mostra RESOL està formada per 1.050 alumnes enllaçats, és a dir, que s'han seguit quan cursaven 6è de primària, 1r d'ESO i 4t d'ESO. La distribució per sexes és força homogènia, però amb una certa presència superior de noies: el 45,9% són nois i el 54% són noies. La majoria dels informants són autòctons, ja que un 89,3% han nascut a territoris de parla catalana. Del 10,7% restant, un 3,6% provenen del nord d'Àfrica, concretament del Marroc; un 3,8%, de països del centre i el sud d'Amèrica (Argentina, Colòmbia, Cuba, Paraguai, República Dominicana, Uruguai, Veneçuela, Xile, Bolívia, Perú, Equador, Mèxic i Brasil); un 1% provenen de països de la Unió Europea —UE27—, concretament Itàlia, França, Romania i Portugal. Els informants restants, que no arriben a l'1%, provenen de la resta d'Estat espanyol (0,8%), d'Amèrica del Nord (0,1%), de la resta d'Europa (1%), d'Àfrica del sud (Gàmbia, Senegal, Guinea, Kenya) (0,3%) i d'Àsia (Xina, Pakistan i Nepal) (0,8%).

Pel que fa la zona de residència, el 80,8% dels alumnes viuen a municipis de l'AMB (Mataró, Sant Just Desvern i Sant Joan Despí), i el 19,2% resideixen a municipis de fora de l'àmbit esmentat (Manlleu i Balaguer). La distribució dels informants segons la llengua inicial (L1) difereix del conjunt de la població de Catalunya. A la mostra RESOL, el 42,6% dels alumnes tenen el català com a L1, el 34,4% tenen el castellà, el 15,2% tenen el català i el castellà, i, finalment, el 7,6% tenen altres llengües o combinacions.

4.2 Quins són els usos lingüístics dins les aules? Com evolucionen amb el temps?

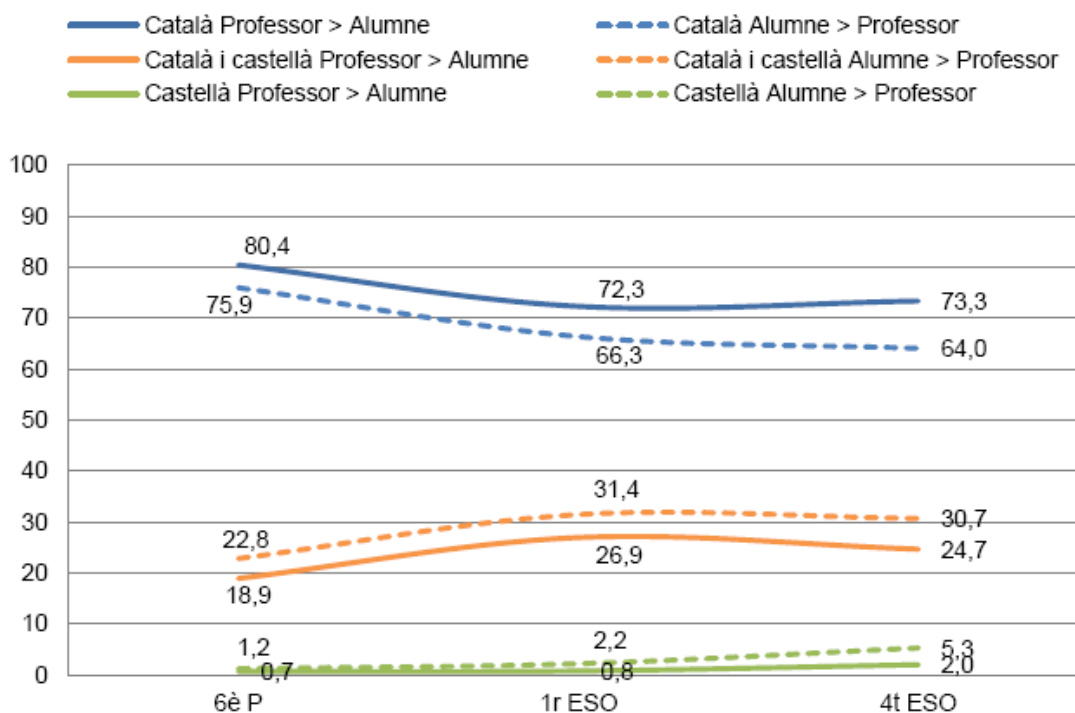
El gràfic 1 mostra els usos lingüístics en cadascun dels tres cursos analitzats. La línia contínua representa l'evolució dels usos entre 6è de primària, 1r d'ESO i 4t d'ESO del professorat cap als alumnes, mentre que la línia discontinua mostra els usos de l'alumnat cap al professorat. A l'hora de llegir les dades, és important

recordar que tots els comportaments estan descrits des de la perspectiva de l'alumnat, que és qui contesta l'enquesta, i no pas del professorat. Així doncs, les dades *alumne* → *professor* s'han de llegir en termes de «percentatge d'alumnes que usen X per adreçar-se als docents». Ara bé, les dades *professor* → *alumne* cal entendre que fan referència al percentatge *d'alumnes* als quals els professors se'ls adrecen en una llengua o l'altra, no pas de professors que sempre usin una llengua o l'altra. En altres paraules, les dades ens informen de quants alumnes són tractats en català o en castellà, però no pas de quants professors usen una llengua o l'altra.

Una primera observació del gràfic permet afirmar que, d'acord amb aquestes dades, i en consonància amb el que preveu el model lingüístic de conjunció de Catalunya, el català és la principal llengua usada en les interaccions entre professorat i alumnat.

Gràfic 1. Evolució dels usos lingüístics dins l'aula entre sisè de primària, primer d'ESO i quart d'ESO). Percentatges

Font: RESOL 2007-12.

El català és la llengua que el professorat parla als alumnes majoritàriament en tots els cursos analitzats: 80,4% a 6è, 72,3% a 1r d'ESO i 73,3% a 4t d'ESO. De fet, el percentatge d'alumnes que declaren que *tots* els docents els parlen en castellà és exigü: 0,7% a 6è de primària, 0,8% a 1r d'ESO i 2% a 4t d'ESO. Tanmateix, cal assenyalar que els usos bilingües —és a dir, l'ús tant de català com de castellà pel que fa al professorat dins l'aula— presenten uns nivells molt significatius al llarg dels tres cursos: de fet, un 18,9% dels alumnes de 6è de primària, un 26,9% dels de 1r d'ESO i un 24,7% a 4t d'ESO diuen que els seus docents se'ls adrecen «igual en castellà que en català».

En termes evolutius, al llarg dels cinc anys analitzats en el projecte RESOL observem un descens de 7,1 punts percentuals en l'ús de només o sobretot el català com a llengua utilitzada per part del professorat dins l'aula, un augment de 5,8 punts percentuals en l'ús combinat de català i castellà, i, finalment, un augment d'1,3 punts percentuals en l'ús de només o sobretot el castellà per part del professorat dins l'aula. Val a dir que el canvi més important respecte als usos lingüístics del professorat dins les aules es produeix en el pas de primària a secundària, és a dir, en la transició educativa, i no tant al llarg de la secundària obligatòria.

Pel que fa a la llengua que els alumnes diuen parlar a classe amb els professors, i tal com es pot apreciar al gràfic 1, els resultats són força similars als anteriors, encara que amb un ús inferior del català. Amb tot, també és el català la llengua predominant al llarg dels tres cursos: el 76% dels alumnes parlen només o sobretot català dins l'aula amb el professorat a 6è de primària, el 66% ho fa a 1r d'ESO i el 64% ho fa a 4t d'ESO. Això representa que, al llarg dels cinc anys escolars, els alumnes que s'han seguit en el projecte RESOL han reulat en l'ús de només o sobretot en català a classe en un considerable 12%. L'ús equivalent de català i castellà és significatiu en tots tres cursos, i arriba al 30% a secundària. Concretament, el 23% dels alumnes deien utilitzar català i castellà dins l'aula amb el professorat a 6è de primària, i el 31% ho fa al primer curs de la secundària obligatòria, i es mantenia fins al final de 4t d'ESO. En canvi, l'ús exclusiu del castellà és molt menor, tot i que no pas negligible, sobretot a secundària: 1,2% a 6è, 2,2% a 1r d'ESO i 5,3% a 4t d'ESO. De nou, és en la transició entre primària i secundària que hi ha un augment més significatiu de l'ús del castellà —en aquest cas, de 4,1 punts percentuals.

4.3 Les llengües dins l'aula segons la llengua inicial

A continuació es presenten les dinàmiques de cada grup de llengua inicial en els usos amb els professors. La primera constatació sobre el comportament dels catalanoparlants inicials (veg. taula 5 i gràfic 2) és que aquest col·lectiu usa predominantment el català, i és interpellat majoritàriament en aquesta llengua pels professors. De fet, els catalanoparlants inicials declaren un ús amb els professors molt semblant al que els professors fan amb ells, i això al llarg dels tres anys, tot i que aquest alumnat usa el català una mica més que no pas el professorat que se li adreça. L'ús de castellà en exclusiva és minoritari i no arriba en cap cas al 5%, però té una lleu tendència ascendent, mentre que l'ús combinat de català i castellà es mou entre l'11 i el 20% al llarg dels tres cursos. En termes globals, la tendència més remarcable d'aquest grup és el descens en l'ús de català a favor d'usos bilingües en el pas de primària a secundària, a l'entorn de 7 punts percentuals tant del professorat com de l'alumnat, però que al final de la secundària obligatòria gairebé retorna als percentatges de primària (veg. gràfic 2).

Taula 5. Les llengües dins l'aula de l'alumnat catalanoparlant inicial (6è primària - 1r-4t ESO). Percentatges

L1 Català	Llengua que el professorat parla a l'alumnat dins l'aula			Llengua que l'alumnat parla al professorat dins l'aula		
	6è	1r	4t	6è	1r	4t
Només o sobretot en català	84,1	76,4	81,2	85,8	78,5	83,1
Català i castellà	13,1	20,0	14,1	11,0	17,4	12,6
Només o sobretot en castellà	2,8	3,7	4,7	3,2	4,1	4,3
	100	100	100	100	100	100

Font: RESOL 2007-12.

El comportament lingüístic dels alumnes bilingües inicials dins les aules (veg. taula 6 i gràfic 2) difereix força del comportament del professorat amb ells, encara que les dinàmiques s'assemblin. Els alumnes bilingües inicials diuen alternar més les dues llengües que no pas el professorat, i fan menys ús exclusiu o predominant del català. En el pas de primària a secundària hi ha un augment important de l'ús combinat de català i castellà dels alumnes amb els professors, ja que a primària el 30,1% dels alumnes deia utilitzar tant el català com el castellà per parlar amb els seus professors dins l'aula, mentre que a 1r d'ESO aquest percentatge puja fins al 44,6% (14,5 punts percentuals). L'ús exclusiu de castellà en aquest grup és significatiu, i s'acosta, sense arribar-hi, al 10% dels informants.

Taula 6. Les llengües dins l'aula de l'alumnat bilingüe inicial (6è primària - 1r-4t ESO). Percentatges

L1 Català i castellà	Llengua que el professorat parla a l'alumnat dins l'aula			Llengua que l'alumnat parla al professorat dins l'aula		
	6è	1r	4t	6è	1r	4t
Només o sobretot en català	66,8	57,4	59,2	60,8	49,1	51,7
Català i castellà	23,4	33,1	32,8	30,1	44,6	39,8
Només o sobretot en castellà	9,8	9,5	8,0	9,1	6,3	8,5
	100	100	100	100	100	100

Font: RESOL 2007-12.

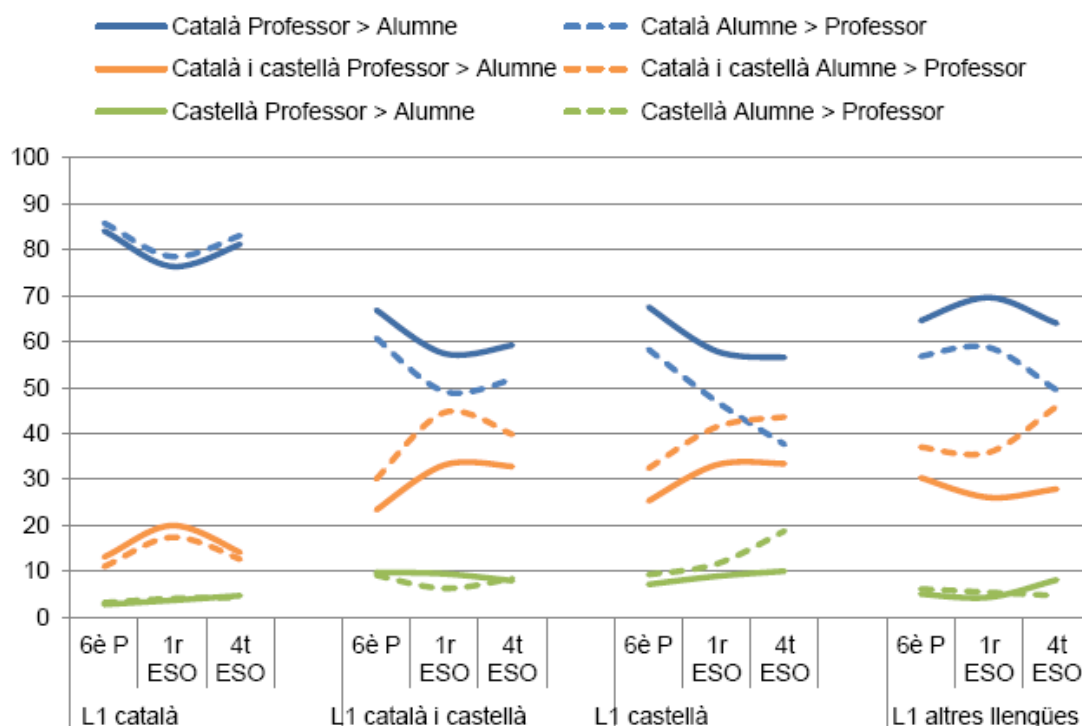
Els castellanoparlants inicials declaren un comportament similar al dels bilingües inicials (veg. taula 7 i gràfic 2). A primària, el català és la llengua preferent tant del professorat com de l'alumnat (67,5% i 58,3%, respectivament), però en el pas a secundària hi ha una reculada important del català a favor dels usos bilingües. L'ús exclusiu del castellà creix especialment entre aquest l'alumnat en el pas de 1r d'ESO a 4rt d'ESO (veg. gràfic 2). A més a més, al llarg de la secundària l'ús del català per part dels alumnes segueix disminuint (entre 6è de primària i 4t d'ESO hi ha una disminució de 20,7 punts percentuals) en benefici de l'ús d'ambdues llengües (43,6%) i de l'ús de només el castellà (18,8%).

Taula 7. Les llengües dins l'aula de l'alumnat castellanoparlant inicial (6è primària - 1r-4t ESO). Percentatges

L1 Castellà	Llengua que el professorat parla a l'alumnat dins l'aula			Llengua que l'alumnat parla al professorat dins l'aula		
	6è	1r	4t	6è	1r	4t
Només o sobretot en català	67,5	57,9	56,5	58,3	47,0	37,6
Català i castellà	25,3	33,2	33,4	32,4	41,4	43,6
Només o sobretot en castellà	7,2	8,9	10,1	9,3	11,6	18,8
	100	100	100	100	100	100

Font: RESOL 2007-12.

Gràfic 2. Llengües dins les aules segons la llengua inicial de l'alumnat (6è primària - 1r-4t ESO). Percentatges

Font: RESOL 2007-12.

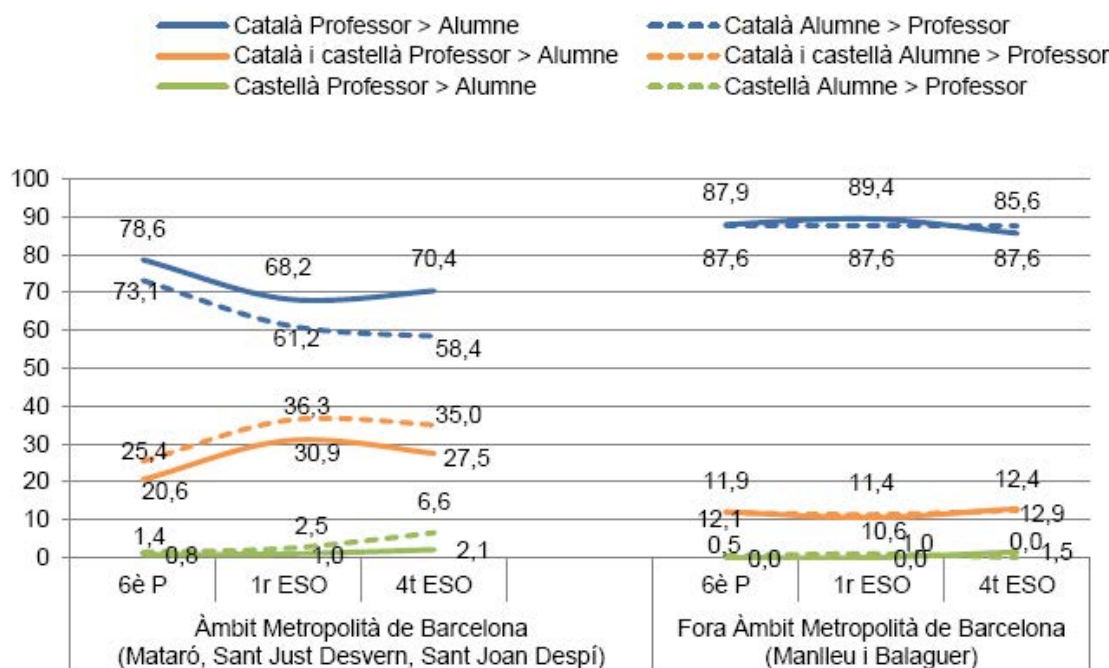
4.4 Les llengües dins l'aula segons l'àmbit territorial

L'anàlisi de les dades segons el territori mostra també unes diferències significatives pel que fa als comportaments lingüístics. La primera constatació és que les dades del gràfic 3 mostren diferències rellevants entre els usos lingüístics dels centres segons si s'ubiquen dins o fora de l'AMB: sintèticament, en tots tres anys el català sol o predominant s'usa més fora de l'AMB (en aquest cas, a les aules de Manlleu i Balaguer) —entre un 85% i un 89% dels alumnes— que no pas als municipis que formen part de l'AMB (Mataró, Sant Joan Despí i Sant Just Desvern), on els alumnes que declaren aquesta opció oscil·len entre un 58% i un 78%.

La segona constatació és que en els municipis que formen part de l'AMB hi ha diferències importants relatives als usos entre els alumnes i el professorat, cosa que no passa en els municipis de fora de l'AMB, on els usos del professorat i de l'alumnat pràcticament són idèntics. Als municipis de l'AMB els professors utilitzen en general més el català dins l'aula que els alumnes, que, en canvi, usen més les dues llengües que els seus docents (veg. gràfic 3).

La tercera constatació és que en els municipis de l'AMB —on es detecten més canvis en l'evolució dels usos lingüístics— professors i alumnes no segueixen la mateixa trajectòria. L'ús del català per part del professorat a classe segueix una dinàmica una mica ondulant: cau abruptament de 6è a 1r d'ESO, però després torna a augmentar de 1r a 4t d'ESO. Així doncs, es podria afirmar que el canvi important en la llengua del professorat es produeix en la transició a l'educació secundària. En canvi, l'ús del català entre l'alumnat cau de 6è de primària a 4t d'ESO, però no es torna a recuperar, ans al contrari, creix el nombre d'informants que passen a usar només el castellà amb tots els seus professors. Fora de l'AMB, per contra, les oscil·lacions són molt menors.

Gràfic 3. Llengües dins les aules segons l'àmbit territorial (6è primària - 1r-4t ESO). Percentatges

Font: RESOL 2007-12.

En poques paraules, d'acord amb les dades recollides, el català és la llengua vehicular predominant als centres educatius, però es troba lluny de ser l'única llengua dins les aules, especialment en l'educació secundària. En el pas a secundària, l'ús escolar del castellà guanya terreny no tant de manera isolada, sinó en règim de bilingüisme, fins al punt que prop d'un terç de l'alumnat de l'AMB utilitza les dues llengües dins les aules.

Si s'analitza cada localitat específica, es detecten dinàmiques força diferents, sobretot dins l'AMB (veg. gràfic 4):

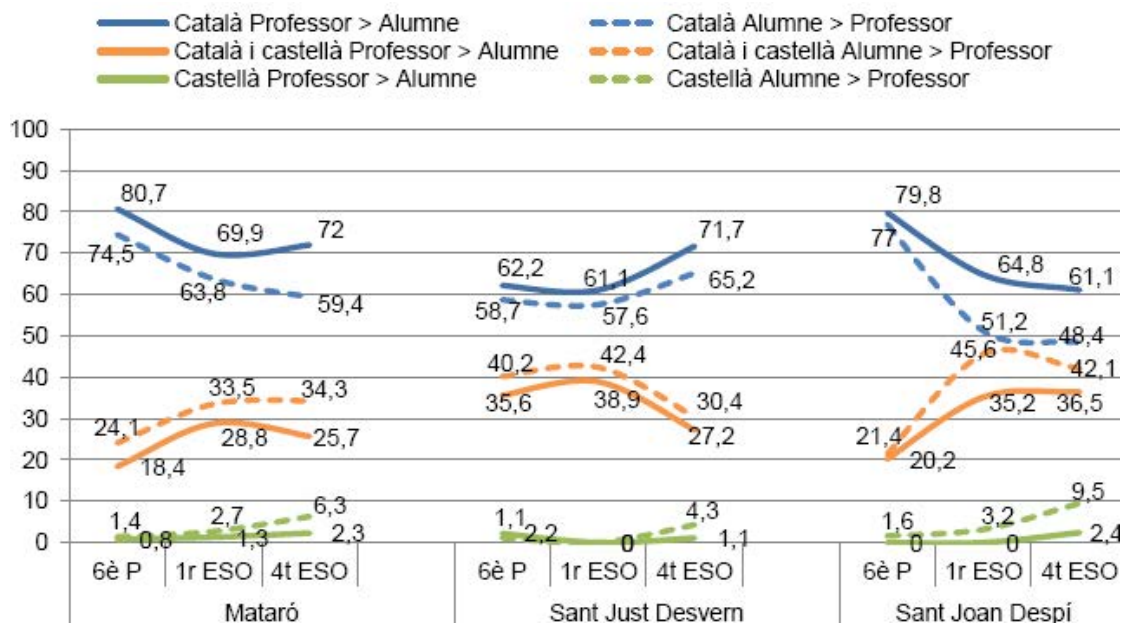
—A Mataró, el català és la llengua predominant dins les aules tots tres anys (entre un 60% i un 80%), però reula en el pas de 6è de primària a 1r d'ESO en favor dels usos bilingües tant per part del professorat com de l'alumnat. A 4t d'ESO els professors semblen usar una mica més el català, mentre que el nombre d'alumnes que parlen només o sobretot en català cau fins al 59%.

—Sant Just Desvern és, de tots els analitzats, el municipi amb la presència de català dins les aules més baixa a primària, i aquest percentatge encara baixa una mica a 1r d'ESO. Tanmateix, i contràriament al que s'esdevé en la resta de municipis de l'AMB, a 4t d'ESO el català recupera 9,5 punts percentuals i atrapa o fins i tot supera els índexs de Mataró. De fet, a Sant Just Desvern l'alumnat i el professorat van molt més compassats en els canvis que als altres dos municipis de l'AMB.

—Finalment, el municipi de Sant Joan Despí comença amb uns usos de català dins l'aula iguals o fins i tot superiors a Mataró a 6è de primària, però és també la localitat amb un descens més important —descens que ja no es recupera a 4t d'ESO. A Sant Joan Despí és on més distància es detecta entre els usos dels professors, que sempre parlen més català que altres opcions, i els dels alumnes, que a secundària es divideixen quasi a parts iguals entre els que usen sobretot el català i els que usen totes dues llengües.

És interessant de remarcar que, pel que fa a l'ús exclusiu del castellà, les dades romanen baixes a tots tres municipis. Això sí, cal fer una diferència: entre la llengua dels professors i la llengua dels alumnes. El percentatge d'informants que diuen parlar només en castellà amb tots els professors a Mataró i a Sant Joan Despí és de 6,3% i 9,5%, respectivament; en canvi, el percentatge d'alumnes que diuen que tots els professors se'ls adrecen sempre en castellà se situa entorn del 2%.

Gràfic 4. Llengües dins les aules segons els municipis de l'AMB. Percentatges

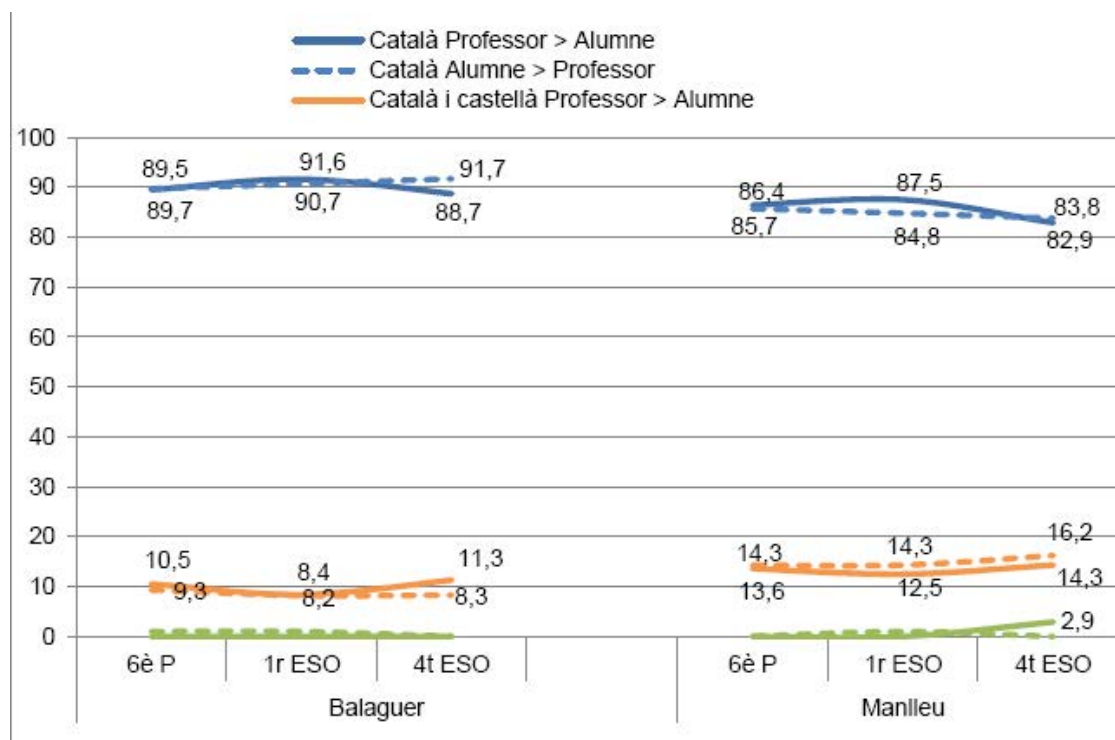
Font: RESOL 2007-12.

Pel que fa als municipis de fora de l'AMB, tenen uns percentatges més elevats de català, a l'entorn del 80%, però amb certes diferències. Tal com ja s'ha assenyalat anteriorment, els usos lingüístics del professorat i de l'alumnat són molt semblants.

Balaguer és el municipi analitzat amb més ús de català per part de l'alumnat i del professorat: a la capital de la Noguera, el 90,9% dels usos lingüístics dins les aules són només o sobretot en català, tant si parlem de docents com si parlem d'alumnes. Pel que fa a la resta d'informants, aquest 10% restant declara una combinació de català i castellà, mentre que l'ús exclusiu del castellà, ja sigui amb tots els professors o de tots els professors, no apareix en cap curs.

Per la seva banda, Manlleu també té uns percentatges d'ús de català dins l'aula comparativament elevats: a 6è a l'entorn del 86% dels alumnes utilitzen el català amb el professorat, i a l'inrevés. Amb tot, a 4t d'ESO hi ha un lleu descens de 3 punts percentuals, que, curiosament, afavoreix l'ús exclusiu del castellà. L'ús combinat de català i castellà a les aules de Manlleu representa a l'entorn del 15% de les interaccions entre alumnes i professors, mentre que l'ús exclusiu del castellà és pràcticament inexistent, excepte a 4t d'ESO, on apareix un 3% d'alumnes que diu que el professorat es dirigeix a ells en aquesta llengua. És interessant de fer notar que aquest percentatge d'informants a qui tots els professors s'adrecen en castellà no diu pas parlar en castellà amb els seus companys.

Gràfic 5. Llengües dins les aules segons els municipis de fora de l'AMB. Percentatges

Font: RESOL 2007-12.

5 Conclusions

Tal com hem vist, bona part dels discursos sobre l'escola predominants a Catalunya han tendit a partir de la premissa que al país hi ha tan sols un model lingüístic escolar que té el català com a llengua vehicular única. El resultat d'aquest estudi, com altres que s'han anat publicant, rebaten aquesta idea i confirmen que, rere el model de conjunció en català, s'hi amaguen en realitat una gran varietat de pràctiques lingüístiques. Les dades presentades mostren que, si bé el català és el «centre de gravetat» del sistema escolar i la principal llengua vehicular, la presència del castellà a les aules de Catalunya dista molt de ser anecdòtica. Tal com hem vist, hi ha un percentatge gens negligible d'alumnes de primària i de secundària que diuen que *també* es relacionen en castellà a classe amb els seus docents, i la xifra dels alumnes que afirmen que almenys una part dels seus docents se'ls adrecen en aquesta llengua és igualment molt significativa. En poques paraules, a Catalunya hi ha un nombre significatiu d'alumnes i de docents que es parlen en castellà a classe, sobretot a secundària.

Òbviament, la realitat sociolingüística del país és diversa, i els comportaments no són els mateixos arreu del territori. En aquest sentit, els usos lingüístics a l'aula estan estretament lligats a la llengua inicial dels alumnes, de manera que els no-catalanoparlants inicials parlen i són interpellats molt més en castellà que no pas els catalanoparlants inicials. Això fa que sigui a les localitats amb fort influx immigratori del tercer quart del segle XX on més castellà es detecti dins l'aula, fins al punt que, en algun cas, el nombre d'alumnes que parlen en català i castellà amb els docents pràcticament s'equipara al dels que hi parlen en català. Amb tot, convé remarcar que els usos combinats de català i castellà també es detecten en percentatges significatius a les localitats amb percentatges més elevats de catalanoparlants.

Els usos lingüístics tampoc no són uniformes al llarg de tot el sistema educatiu. Seguint els mateixos informants al llarg de diversos anys, hem pogut constatar que en el pas de primària a secundària es produeix una reducció de l'ús del català com a llengua vehicular, tant per part dels docents com per part dels alumnes. Aquest canvi es produeix, en primer lloc, entre un sector d'alumnes castellanoparlants inicials i, en menor mesura, d'al·loglots, que arriben a 4t d'ESO augmentant l'ús del castellà i amb uns usos bilingües amb els professors comparativament elevats. Els canvis són especialment notables en entorns on hi ha menys catalanoparlants inicials, i arriben a caigudes de l'ús del català de 15 punts percentuals en el cas dels docents i de 25 punts percentuals en el cas de l'alumnat.

Les dades aquí presentades confirmen la idea que darrere el rètol *model de conjunció en català* s'aixopluguen un nombre considerable de pràctiques lingüísticoeducatives diferents. Els nostres resultats suggereixen que el model de conjunció no és sols un *model bilingüitzador*, en la mesura que genera coneixements orals i escrits considerables en dues llengües, sinó que també és, almenys parcialment, un model bilingüe, en la mesura que utilitza més d'una llengua com a vehicle d'ensenyament, un model veritablement heteroglòssic que dista molt dels models monoglòssics en què s'usa una sola llengua en l'activitat escolar, com és bona part del sistema educatiu espanyol.

Caldria avançar en el coneixement de com s'organitzen lingüísticament aquests usos bilingües i quins resultats tenen en l'aprenentatge de les llengües objecte d'estudi. Les dades disponibles fan pensar que l'ús o no del castellà com a eina docent no es deriva d'un projecte explícit, sinó més aviat de la combinació entre les preferències personals d'alguns docents i les d'alguns alumnes, de manera que —sobretot a secundària— hi hauria un nombre de professors que impartirien les seves classes en castellà de manera general, i un cert nombre d'alumnes, probablement els menys competents en català, que induirien els seus professors a adreçar-se'ls en castellà. És molt probable que siguin aquests alumnes que acaben instal·lats en l'ús exclusiu del castellà els que acaben tenint menys domini del català. Caldrà, però, avançar en la recerca per poder-ho determinar amb seguretat.

Agraïments

Aquest article s'ha pogut dur a terme gràcies al suport del projecte «Plurilingüismo social y educación secundaria (no obligatoria)» (FFI2012-39285-C02-01) i del projecte «Diversitat sociocultural i adquisició de la confiança lingüística en català i castellà» (RecerCaixa2012), com també dels grups consolidats de recerca Grup d'Estudi de la Variació (2014 SGR 918) i Grup de Complexitat, Comunicació i Sociolingüística (2014 SGR 359).

Bibliografia

ALVIRA, Francisco. *La encuesta: una perspectiva general metodológica*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 2004.

ARENAS I SAMPERA, Joaquim. "Significació de l'escola catalana en el segle XXI". *Revista Catalana de Pedagogia* 6: 93-103, 2008. <http://www.raco.cat/index.php/RevistaPedagogia/article/view/212434/282625>

BRETXA, Vanessa. *El salt a secundària. Canvis en les tries lingüístiques i culturals dels preadolescents mataronins en la transició educativa*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2014. http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/145561/VBiR_TESI.pdf?sequence=1

BRETXA, Vanessa i VILA, F. Xavier. "Els canvis sociolingüístics en el pas de primària a secundària: el projecte RESOL a la ciutat de Mataró" *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 22 (2012). http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/58599/pdf_388

CONSELL ASSESSOR DE LA LLENGUA A L'ESCOLA. *Conclusions*. Barcelona: Departament d'Educació i Universitats, Generalitat de Catalunya, 2006. http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Documents/ARXIUS/llengua_escola.pdf

CONVIVENCIA CÍVICA CATALANA “Sí a la enseñanza bilingüe”. Blog http://convivenciaticivacatalana.blogspot.com.es/2014_01_01_archive.html. (Darrera consulta, 12/11/2014)

CONSELL SUPERIOR D'AVALUACIÓ DEL SISTEMA EDUCATIU (CSASE). *Estudi sociodemogràfic i lingüístic de l'alumnat de 4t d'ESO de Catalunya: avaluació de l'educació secundària obligatòria 2006*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Educació, 2008. <http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Home/Consell%20superior%20d%27avalua/Pdf%20i%20altres/Static%20file/Informes11.pdf>

— *Estudi sociodemogràfic i lingüístic de l'alumnat de 4t d'ESO de Catalunya*. 2013. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, 2013. <http://www20.gencat.cat/docs/Educacio/Home/Consell%20superior%20d%27avalua/Pdf%20i%20altres/Static%20file/informes%2019.pdf>

DE ROSSELLÓ, Carles. *Aprendre a triar. L'adquisició de les normes d'ús i alternança de codis en l'educació infantil*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2010. http://www.tesisred.net/bitstream/handle/10803/21625/CdRP_TESI.pdf?sequence=1.

GALINDO, Mireia. *Les llengües a l'hora del pati: Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2005. http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/1681/MGS_TESI.pdf?sequence=1

GARCÍA, Ofelia. *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. Oxford: Wiley-Blackwell, 2008.

“Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació”. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (10 de juliol de 2009), pàg. 56589. <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5422/950599.pdf>

“Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística”. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (9 de gener de 1998). <http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/menuitem.1ab5a94fef60a1e7a129d410b0c0e1a0/?vgnnextoid=4d67f9465ff61110VgnVCM1000000b0c1e0aRCRD>.

MARQUÈS, Salomó. “L'espanyolització del món educatiu”. Ponència pronunciada al Simposi Espanya contra Catalunya. Una mirada històrica 1714-2014, celebrat a Barcelona, 12, 13 i 14 de desembre, 2013. http://www.youtube.com/watch?v=1AXu5hSMq68&feature=youtube_gdata_player

PUEYO, Miquel. *Tres escoles per als catalans: minorització lingüística i implantació escolar a Itàlia, França i Espanya*. Lleida: Pagès, 1996.

PURTÍ, Eulàlia. 2006. “La incorporació tardana de l'alumnat al·loglot: l'experiència dels primers programes adreçats als estudiants extracomunitaris a Catalunya”. A: *Integrar des de la fragilitat? : societats plurilingües davant els reptes de les immigracions multilingües: Suïssa, Brussel·les, Luxemburg, Quebec i Catalunya*, editat per Emili Boix Fuster i F. Xavier Vila i Moreno, pàg. 83-87. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000046%5C00000057.pdf>

UNAMUNO, Virginia. *Lenguas, identidades y escuela: etnografía de la acción comunicativa*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1999.

VILA I MENDIBUIRU, Ignasi. “Els Programes de canvi de llengua de la llar a l'escola: el repte de la catalanització escolar”. *Treballs de Sociolingüística Catalana* [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans] núm. 20 (2009). <http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/5778/45163>

— “Balanc de la política lingüística a l'educació escolar dels governs de Catalunya (2004-2011)”. *Societat catalana 2011*, (2012), pàg. 295-323. <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000179/00000015.pdf>

VILA I MORENO, F. Xavier. *When Classes Are Over. Language Choice and Language Contact in Bilingual Education in Catalonia*. Brussel: Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, 1996. <http://fxvila.files.wordpress.com/2011/07/vila-i-moreno-1996-when-classes-are-over.pdf>

— “Les polítiques lingüístiques als sistemes educatius dels territoris de llengua catalana”. *Revista de Llengua i Dret* [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública], núm. 34 (2000). <http://revistes.eapc.gencat.cat/index.php/rld/article/view/355>

— “El model lingüístic escolar a Catalunya: Balanç i reptes”. *Revista Llengua, Societat i Comunicació* [Barcelona: Universitat de Barcelona. Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació], núm.1 (2004). <http://revistes.ub.edu/index.php/LSC/issue/view/260>

— “Nou curs escolar, nous i vells reptes lingüístics”. Blog *Revista Llengua i Dret* [Barcelona: Generalitat de Catalunya. Escola d'Administració Pública], (2014). <http://blocs.gencat.cat/blocs/AppPHP/eapc-rld/2014/09/18/nou-curs-escolar-nous-i-vells-reptes-linguistics-f-xavier-vila/>.

VILA, F. Xavier; VIAL, Santi. *Informe Escola i ús: Les pràctiques lingüístiques de l'alumnat de 2n nivell de cycle superior d'educació primària de Catalunya en situacions quasi espontànies*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament, 2000.

VILARRUBIAS, Mercè. *Sumar y no restar. Razones para introducir una educación bilingüe en Cataluña*. Barcelona: Montesinos, 2013.